

REISVERHAAL 6

Uitneembaar

De messenmaker van Tbilisi

Stefan Hertmans

Geef mij opnieuw, dacht ik, de oeroude geur in de kelders van de messenmaker van Tbilisi. De overvolle bakken hoorn van jonge herten en stieren, de jute en de lijn. Geef mij zijn kortarmige bewegingen terug, de geur van metaal die uit zijn oude kiel-tje stijgt, de gulheid van zijn eenvoudige geest, zijn fijne handen over een vlijmscherp stuk blinkend staal, de grillige droom van de auguren. Geef me opnieuw de dierbare stank van olie, oude vodden en rommel, de tover van oud hout, ijzervijlsel, en puinstof aan de brokkelige muren. De oeroude gewelven, steeds weer andere achter elkaar als in kelders van Piranesi, onder de hoge vervallen burgerhuizen van weleer, de schaarse lampen uit dit armoedige ondergrondse, de fonkelende lemmeten in de schemer op de oude, ronde tafels. Toon me opnieuw de ogen van de messenmaker van Tbilisi, lachend en wijs, zijn gezicht vol beweeglijke rimpels, de uitdrukking van een jongen uit een andere tijd. Toon mij opnieuw zijn kwetsbare vingers als die van een oude edelman, zijn schort die blinkt van ijzerstof en smeer, zijn vrouwelijke pols, waarvan hij drie haartjes afscheert met een kromzwaard terwijl hij lacht en vraagt of ik het nog scherper wil. De binnenplaats is stil. Hier en daar kijkt een gezicht boven de oude leuning van een net nog niet instortend balkonnetje, een glimp van ogen onder het afdak en de grote, dode machine in een hoek, geur van eeuwen niet gereinigde steen, van herinnering die door de dingen wordt vastgehouden, en die de kortlevende mensen zonder woorden herkennen. Leid me weer door die gang, die toegang naar wat nooit geweest is in mijn kindjaren en dat ik toch feilloos herken.

De messenmaker neemt mijn kleine zakmes in de hand, betast de soepel gebogen vorm lang, herkent met zijn tastende vingers feilloos de vorm van de cicade in het metaal, hij knikt traag alsof hij noten proeft uit een ander klimaat, legt het op zijn vlakke hand en lacht, met een vredige blik die de hele wereld lijkt te kennen.

Geef mij, dacht ik, de koelte van dat ogenblik terug, diep in de middag, voordat de warme schemer mij weer in de straten duwt.

Het was 2003, september denk ik, een paar maanden voor de Rozenrevolutie die ik, eenmaal weer thuis, gespannen volgde op televisie. Tbilisi verscheen als een fantasy screen waarop ik desondanks dingen herkende, waarvan ik de fysieke werkelijkheid kon decoderen in vluchtige televisiebeelden, straathoeken waarvan ik de geur van gebrande noten kende, gemengd met oude pis in de steen. Laat me de oude messenmaker van Tbilisi weer opzoeken, dacht ik nu, acht jaren later. Maar zo veel was veranderd, hedendaagser geworden, verwarrender ook, sommige gebouwen waren weg, andere nog dieper in elkaar gestort, er lag een soort modernistische reuzenschoen over de Mtkvaririvier, de stroom die bruin en snel de stad doorklieft tussen zijn steile rotsen en sinds eeuwen ondergelopen karavanserai; een soort mini-Eiffeltoren flikkerde 's nachts op de heuvel buiten de stad. Maar het oude koertje, niet ver vanwaar een orthodoxe kerk en de grote synagoge broederlijk naast elkaar staan, vond ik als bij toeval terug. Een man van ongeveer vijftig zat mijmerend naast de oude, enorme machine, en ik kon nog steeds niet begrijpen waar die ooit toe had gediend; twee vrouwen – vermoedelijk een moeder en haar dochter, hoewel ze er als zusters uitzagen – lachten met de vreemdeling die daar stond te dralen en te draaien, en die hen in het oog kreeg. Ze verdwenen achter het hemelsblauwe scherm van hun waaiend wasgoed en sloten de rammelende terrasdeur; twee duiven vlogen op. De zittende man voor mij keek op, knikte stil van 'nee' omdat hij mijn pogingen om hem aan te spreken niet begreep, en wees toen met zijn hand naar de straatkant.

Hoezo, de straat? Was de meesterlijke messenmaker de straten op gestrompeld, nu wellicht nog ouder dan ik me kon inbeelden, had hij deze enclave, die op amper enkele tientallen meters van de straat af liggend, ondenkbaar ver van het openbare leven leek te liggen, dan verlaten? Ik wist het niet, ik begreep het niet en ik kreeg geen antwoord.

In de wisselende sfeer van regenvalgen, voorjaarszon en lauwe wind die tegen de heuvels rond de stad op botste, ging ik de bouwvallige doorgang weer door als een terechtgewezene. Ik knipperde tegen het licht, en dwaalde via het lommerrijke Gudiasvili-pleintje waar kinderen speelden, voorbij het museum voor volkskunde in de mooie Dadianistraat, in de richting van het Tavisuplebaplein, waar de Heilige Joris het heftische verkeer dat rondjes om zijn hoge zuil draait, overzag met blinde bravoure, de draak onder hem reikhalzend naar de speer die haar zal doden, glimmend van een nieuwe gouden glans, kinderlijk afstekend tegen het heraldische blauw van de lucht. Hier, aan de voet van Sint-Joris, kwamen symbolisch twee grote lanen samen, de ene genoemd naar de Rus Poesjkin en de andere naar Shota Rustaveli – de grote twaalfde-eeuwse dichter die als de stichter van de Georgische literatuur wordt beschouwd. Oude culturen eren hun dichters in hun grootste lanen, niet hun krijgsheren of politieke arrangeurs. Wie de straatnamen in Tbilisi opzoekt, kan de halve cultuurgeschiedenis van het land begrijpen.

De dag leek op een oude afbeelding, een van die etsen van vroegere reizigers waarin de afgebeelde toevalligheden door elke blik omgetoverd werden in een symbool dat ik niet kon ontcijferen, een verloren heiligheid uit een manuscript met vreemde tekens. Ik liep de trappen af naar de schemerige, ondergrondse gang die voorbijgangers naar de overkant van het heftische plein brengt – een schimmenwereld waar muzikanten, broderie producerende weduwen, een amechtige saxofonist, fruitventers, gekromde bedelaars, berooide houtsnijders en arme bouquinisten zich in de vage stank opdrongen aan de hen voorbij klakkende hakken van de immer gehaaste vrouwen. Bij het weer bovenkomen stootte ik op de oude man die, zijn plastic bedelbakje in zijn trillende handen, krom van jicht en scheefgegroeide wervels, bevend en schuddend zo diep vooroverbuigt, dat het onmogelijk is om met je muntje bij zijn bakje te komen, dus leg je die op de trede naast hem. Hij knort als een wezen uit een andere wereld, een diepe, stille knor, want zien kan hij je niet; hij ziet alleen zijn doorgelopen schoenen, die eerder op gestolde lompen lijken, een overblijfsel huid van lang geleden, een toevalligheid waarin hij onnadenkend was gestapt toen hij zijn ene been nog voor zijn andere kreeg. Hij draagt een vuile kap over zijn diep gezonken hoofd, en alles wat je ziet zijn plooiën en trillingen, en je wordt zijn ontijdse stank gewaar. Hij is je medemens en je bent hem alweer voorbij, want daar zijn de trappen en het licht, in het naar boven lopen passeer je een van die goedkope verblindende godinnen op stiletto's, die inmiddels door de hele stad banjeren alsof de geschiedenis met hen opnieuw begint, wat ze in zekere zin ook doet.

Waar moest ik mijn oude messenmaker zoeken? Ik nam de metro en zocht hem in de benauwde mollengangen van de schemerig verlichte markt bij het Vagzalplein, waar de vrouwen door elkaar schreeuwend hun waren aanprijzen en een norse man koperen leeuwjes verkoopt die aan de Zoroaster-religie herinneren; ik liep helemaal tot Tsereteli, ondervroeg elke

straatventer die messen verkocht. Ik zwierf in de stemmige buurt van de Betlemitrappen, waar de oeroude tempel voor Zoroaster verborgen tussen de huizen ligt; ik zwierf op de hoogten van de Narikalaruïnes tussen de veldbloemen boven de stad, ik slenterde langs de boekenstalletjes bij de snelstromende rivier en langs de prullenmarkt, waar oude mannen oude zwaarden verkopen, uitgespreid op een versleten doek. Na dagen stond ik opnieuw beduusd op het drukke trottoir van de grote Rustaveli Avenue; talloze taxi's, brullende gammele bakken en zwartglimmende SUV's schoten me voorbij als brommende torren in een terrarium van door dieselwalmen vervuilde lucht. Ik liep in de richting van het parlamentsgebouw, stapte weer de ondergrondse oversteek door ter hoogte van de Kashvetikerk, en ging kijken in het park dat afdaald in de richting van de rivier. Daar zat een stelletje te zoenen op een bank onder een robinia, die lichtjes met zijn pas ontloken frullerige blaadjes waaide als om hun gloeiende wangen te koelen. Ik zag mijn oude messenmaker nergens, en liep weer naar boven door de Chanturiastraat, langs het in zijn oude muren krakende Museum voor Georgische literatuur. Onder de stil ruisende bomen sprak ik met een man die me vertelde over het zogenaamde Salakbo, waar hij onlangs met zijn handen als klauwen rond het hek van een afsluiting had gestaan, en woedend had gebruld uit zijn hele kracht: dat een of andere rijke patser niet het recht had de Salakbo af te sluiten – Salakbo is een officieuze benaming, een woord dat zoveel beduidt als het Blablaplein, want de Salakbo was een soort van kleine ruimte in de stad, ergens ter hoogte van Shavtelistraat, een ontmoetingsplek die de kritische geesten dierbaar was geweest in tijden van omwenteling en politieke spanningen, toen iedereen op die plek elk ander kwam tegen spreken, kwam spetteren en betogen. De man kon het niet verkroppen dat een rijke arrivist de stad deze discussieplek eigenmachtig had kunnen ontnemen door er een hoog hek omheen te zetten om zo zijn eigen rust in zijn pas gebouwde enclave te garanderen, zonder dat de stad daar iets tegen deed; zijn woede was iets nooit geziens, zo verzekerde me de schrijfter K., die zelf van deze kracht van koppig tegenspartelen tegen de macht is doortrokken – in mijn herinnering klinkt haar korte, van het roken hees geworden lach in haar ruime kelderetage, haar profiel als door Egon Schiele getekend.

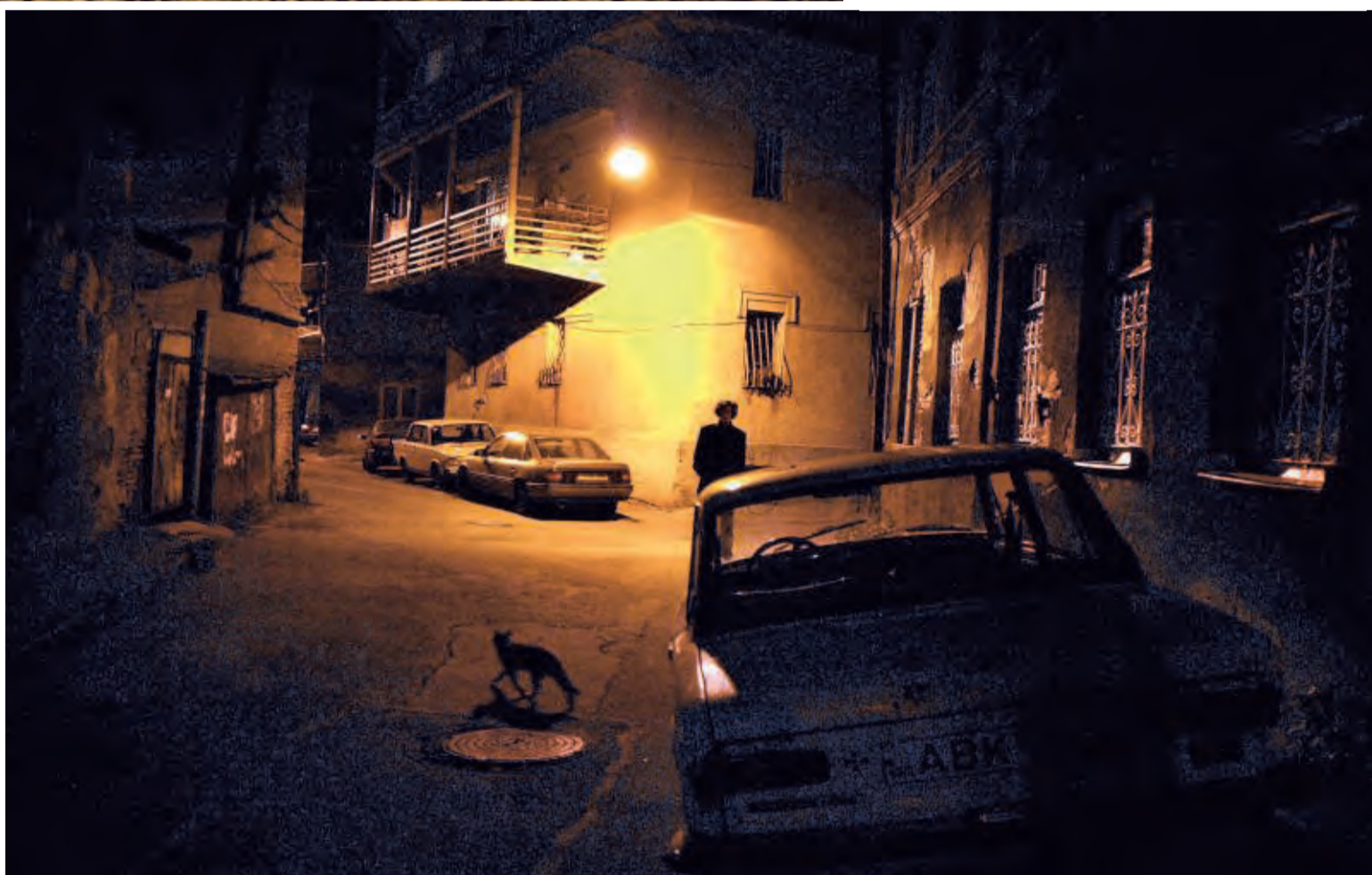
Ik liep weer over Rustaveli Avenue, voorbij het Rustavelitheater. De kassa was net open, uitsluitend tussen twee en drie 's middags naar bleek. Er stond een lange rij van havelozen en burgers door elkaar onder het oude metalen plaatje met de woorden 'Box office'; verenigd in hun liefde voor romantisch toneel drumden ze samen, spraken niet maar reikhalsten nu en dan even over de schouder van hun voorganger, omdat ze vreesden niet tijdig bij de bespreekbalie te geraken voor het sluitingsuur; sommigen stonden sms-berichten te versturen, anderen lazen een vergeelde krant. Ik keek snel of mijn messenmaker zich niet tussen hen had verborgen, want ik begon te denken dat hij zich schuilhield voor mijn begeerige herkenning. In de mondaine patisserie 'Entrée' aan de overkant verscholen zich inmiddels de elegante jonge employés met hun laptop, want zij, die tot de avant-garde van de stad behoorden, lazen er hun e-mail terwijl ze Parijse croissants met een espresso macchiato tot zich namen, iets wat ondenkbaar was voor de kleine berooide ratten uit de benedenstad, die al bedelen om een stukje shoti of deda's puri. Zo struinde ik over de hele Rustaveli, ging herhaaldelijk een van die duistere gangen door waar een pijltje stond met het woord XEROX, en waar, eens je twintig stappen had gedaan, de eenentwintigste eeuw meteen van je af viel omdat je op een ooverdovend stille binnenkoer met gammele gevels en doorgeroeste regenpijpen stond, waar het XEROX-winkeltje niets meer bleek dan een afgebladderd grijs plankje in de muur, waar een in het zwart geklede vrouw van om en bij de vijftig, weemoedig en verveeld, waakte over drie pakjes sigaretten, twee bananen, vijf aanstekers, een zakje batterijen en een krant. Maar weer honderd meter verderop kwam ik voorbij de imposante en hier nog haast misplaatste grote boutique van Ermenegildo Zegna, waar een bewaker met lege blik niets te doen had achter de dure glazen pui, omdat haast niemand in de stad de spullen in de winkel kan betalen. Ja toch, één vrouw was er, een rijzige Japanse vrouw in een roze Chanelpakje. Ze paste schoenen, en je zag dat ze eigenlijk niet van plan was te kopen, dat ze alleen maar wat tijd wou doorbrengen terwijl haar man met chauffeur ergens rondtoerde in één van de geblindeerde zwarte luxewagens die tussen de wrakken door laveerden. Het zou gaan regenen, en ik zweette in mijn regenjas. Ik dacht aan de weldadige massage van de Azerische kolos die me, in de late voormiddag, bijna had gekraakt met zijn grote warme handen, nadat ik in de hete, uit de grond opborrelende zwavelbronnen van de Abanotubani in de buurt van de rivier had gebaad; ik voelde me alweer vermoed door het gejaagde stappen, en tegelijk werd ik verder gedreven door de vreemde hoop mijn dierbare messenmaker nu wel heel snel ergens te zullen ontdekken in een van de vele nissen, stegen en duisternissen die de armoede altijd heel vindingrijk ontwikkelt op haar drukste boulevard. Iemand had me verteld dat de messenmaker Abchaziër van geboorte was, en Abchazië was nu net het deel van het land waar de huidige Georgiërs om treurden, omdat het hen ontvallen was; de vele machinaties aan hun grenzen maken hen onrustig en weemoedig, zelfs de zuidgrens lijkt te verschuiven door de onbetrouwbare Alazani-rivier, die telkens land wegvreet van de Georgische kant, net daar waar de zoete wijngaarden zich bevinden, en het weer laat aanslibben bij die sluwe Azerbeidjani: een mens is ook nooit gerust. Georgiërs konden zich opwinden om het verlies van elke morzel grond aan de hen omringende landen en volkeren, ze voelden zich bedreigd en opgelicht, zelfs door bergen en water. Hun hele geschiedenis door werden ze belaagd, beroofd, onderdrukt of uitgenoodd door afwisselend de Perzen, de Turken, de Mongolen, de Arabieren, de Russen, en zelf probeerden ze regio's aan te hechten zonder veel succes. Het verlies van Abchazië, die mooie kuststreek, dat land van belofte met zijn palmbomen en warme glooiingen, dat trof hen wellicht nog het meest, alsof ze een dierbaar kind waren kwijtgespeeld. Omdat mijn messenmaker oud was, om niet te zeggen hoogbejaard, moest

Oude culturen eren hun dichters, niet hun krijgsheren. Wie de straatnamen in Tbilisi opzoekt, kan de halve cultuurgeschiedenis van het land begrijpen

Het gebouw herinnerde me aan het fraaie Guggenheim in New York, maar was verder in alles – zijn stank en koerende duiven, zijn nutteloze schamelheid en verloren waan – daarvan het volmaakte tegendeel

hij zich de paradijselijkheden van het oude Abchazië zeker nog herinneren, en ik was ongeduldig om hem ernaar te vragen, en eigenlijk ook om te zien of hij zich mijn mes in de vorm van een cicade nog herinnerde. Ik had gehoord dat sommige Abchaziërs nu tot de talloze vluchtelingen behoorden die zich ophielden aan de westrand van de stad, in Koda, ergens voorbij de vredige heuvel van het Etnologisch Museum met zijn oude houten huizen; misschien was hij wel daarheen gegaan, in de hoop enkele van zijn verre verwanten nog een keer te zien voor hij zou sterven? Maar dan nog – in deze zogenaamde IDP-kampen hielden zich zoveel ‘intern verplaatste personen’ uit de onrustige regio op: Zuid-Ossetiërs, Azjerbeidjani, arme Mingreliërs en andere Kartvelianen, Svaneten, Yezidi-Koerden, Kistse Tsjetsjenen, Georgische Azeri, zelfs lieden die beweerden af te stammen van de verdwenen Khazaren; Tbilisi, dat wel nooit zou weten wat een zuivere Georgiër dan wel was of moest zijn, verwelkomde hen niet, maar dreef hen ook niet weg. De verdraagzaamheid leek eer op fatalisme, een schouderophalen voor de grillen van de geschiedenis. Maar zou de messenmaker zover zijn geraakt, helemaal tot buiten de stadskern, hij die niet zo goed meer kon stappen en wellicht de schamele vijf lari voor de taxi niet graag zou ophoesten?

Ik was aan het eind van de Rustaveli gekomen, en liep even de merkwaardige tentoonstellingshal in, waar vale foto’s op de spiralende gangpaden hingen, die zich omhoog slingerden langs de oude ramen. Het gebouw herinnerde me enigszins aan het fraaie Guggenheim in New York, maar was verder in alles – zijn stank en koerende duiven in het rottende pleisterwerk, zijn nutteloze schamelheid en verloren waan – daarvan het volmaakte tegendeel. Twee bewakers in uniform en met walkietalkie bekeken me alsof ik een ongewenste indringer was; uit met tape bij elkaar gehouden boxen klonk een soort combinatie van lounge en Georgische techno folk. Nadat een van de bewakers pal naast me was komen staan toen ik volgens hem te lang naar een foto van Karl Lagerfeld had staan staren, liep ik weer naar buiten. Op de trappen voor het gebouw – het was zacht gaan regenen – hadden de verkopers hun massa stierenhoorns, vergulde kadertjes en kunstig bewerkte krissen van de trottoirs naar de hal voor het gebouw in het droge gebracht; ik vroeg een van hen of hij de messenmaker kende, hij draaide in perfecte synchronie zijn handen en zijn ogen ten hemel als was hij deel van een oude iconostase in de Metekhikerk. Op het grote plein even verderop, aan het einde van de Rustaveli Avenue, troeften jongemannen in zwarte pakken en hooggehakte meises samen voor de deur van de McDonald’s, tempel van hoop en toekomst in de arme landen. Onverstoorbaar stond het grote bron-

zen beeld van de dichter des vaderlands de andere kant op te kijken, in de richting van de heilige Joris, helemaal aan het begin van de avenue. Een was van fijne druppels, als van mist, omgaf de hand die de schriftrrol omklemd.

Ik liep nu maar een eind de Kostava Avenue op, sloeg dan linksaf en koos voor de lommerrijke straten van het hoger gelegen stadskwartier dat ooit door rijke Polen werd bewoond – vervallen glorie wasemde me tegemoet uit de winkeltjes en panden, de stemmige binnentuutjes achter de muren, de schemerige hallen en trapgangen; de openstaande dubbele deuren toonden hun barsten en scheuren, en nergens was een deurbel of een klink te bespeuren. Ik wist dat ik uiteindelijk op de westers aandoende Chavchavadze Avenue moest uitkomen, keerde echter op mijn stappen terug ter hoogte van de Barnovistraat. Goed, ik zou de Mtkvari opnieuw oversteken bij de Marjanishvilstraat en via de Agmashenebeli Avenue de andere kant van de stad doorkruisen. Bij de rivier waren de gebruikelijke venters net bezig hun prullaria, vierdehandse fototoestellen, zakmessen, telefoonopladers, moeren en bouten, kannetjes en kadertjes, oude dvd’s en kleine iconen op te ruimen, omdat de lui overdrijvende regenbui de oevers had bereikt; boven me uit torende het presidentiële paleis met zijn blauwe koepel als een anomalie, de opulentie die vergeet dat ze er niet fatsoenlijk uitziet wanneer ze zich buigt over hen die aan haar voet vechten om hun bestaan. De wijken achter het paleis zijn van de armetierigste die deze complexe stad te bieden heeft, de oude huizen buigen er kriskras door elkaar diep voorover, als op een schilderij van de grote Elena Akhvediani; de Armeniërs en de Joden hebben er lang gewoond, en deze stadswijk herinnert eraan hoe Tbilisi steeds weer uit haar eigen as is opgestaan om even later weer in puin te vallen. Hier konden in duistere tijden van armoede de bewoners zelfs niet meedoen met het vindingrijke spelletje van de benedenstad, waar bewoners vanop hun balkons hengels met een ijzerdraad eraan uitgooiden naar de elektrische lijn van de trolleybus, om op die manier elektriciteit te stelen voor hun schamele lampen – waardoor in duistere tijden de straten op spinnenwebben leken, totdat de stadsdienst ze alle kwam verwijderen. Geschiedenis is hier een schouderophalen van de tijd, en de mensen behelpen zich op hun verwaarloosde balkons, in hun decennia oude autowrakken, ze doen de was en ze bereiden hun gerechten, ze lachen en ze zingen want ze zijn onuitroeibaar muzikaal en goedgezind, ze neuken dronken en lui in hun krakkemikkige bedden en op een dag staat hun dochter zwanger voor de deur met een kerel uit Kolchis, waar de moerassen beginnen. Ze leven de tijd die hen is toegemeten tussen muren die hen onophoudelijk

inpeperen dat de duur een illusie is, en toch verliezen ze de moed niet, integendeel, ze lachen met elkaar en halen de schouders op om de dwaasheid van elk streven. Maar als de vreemdeling voorbij hun deur komt, buigen ze nukkig het hoofd en weigeren zijn groet te beantwoorden. Misschien was de messenmaker deze hellende straten op geklommen om hier een familiestuk, dat hij liefdevol had hersteld, terug te bezorgen?

Ik moest aan de Kasbekh-berg denken, die hoge berg in het noordwesten van het land, en aan Prometheus, die aan die vage, in de verte altijd wenkende besneeuwde top geketend werd door de wraaklustige goden van wel- eer; ooit, bij mijn vorige bezoek, had een dronken boer me halfweg naar de top gebracht in een gammele auto die opsprong in de bulten van de weg, terwijl de jonge koeien zich ijlings uit de voeten maakten. Ik voelde een groot verlangen opkomen om van hieruit de verre top te zien, maar ongetwijfeld was dat dwaas. Ik strompelde door de straten en kreeg pijn in mijn kuit en voeten. De zon viel weer door de wolken en de temperatuur sprong enkele graden omhoog, zodat ik puffend mijn jas moest uittrekken. Terwijl ik daarmee bezig was zag ik hem plots op een bouwvallig binnenkoertje staan, ik denk ergens bij de Samreklostraat, onder een licht wuivende hemelboom, ook wel bijenboom, spork of ailanthus genoemd; de messenmaker stond er, in zijn oude vuile kielte, en hij wreef met zijn gevoelige duim over een feilloos geslepen kling die flinkerde in het opvallende zonlicht; de fijn bewerkte schede hield hij onder de arm geklemd, en hij keek op – hij keek op en moest me zien! Ik stak de hand op, een beetje stijf en dwaas zoals de mythische koning Wachtang dat doet op zijn grote bronzen paard bij de rivier aan de Metekhibrug; de messenmaker keek in mijn richting, zijn oude nek kwam als die van een schildpad uit zijn grauwe kraag geschoven, en zijn blik was loerend en aandachtig. Ik moet zo’n dertig stappen van hem af hebben gestaan, en ik kwam in beweging, ik liep met een brede glimlach en uitgestoken hand op mijn dierbare messenmaker toe; ergens klonken de heldere klokken van een van de vele kerken, het was rond vijf uur in de middag, ik vermoed dat het de kathedraal van de Heilige Drievuldigheid in de buurt van de Observatoriumstraat was, een kerk die door de inwoners van Tbilisi de Sameba wordt genoemd; maar hij, die traag het hoofd schudde alsof het om een pijnlijke vergissing ging waarmee hij me uit fingevoeligheid niet wou kwetsen, draaide zich bedachtzaam om terwijl hij het kleine zwaard in de schede stak, hij keerde me zijn ronde rug toe en verdween traag, als Orpheus in de onderwereld, ergens in de donkere opening van een vervallen werkplaats. Hé, riep ik, maar het was te laat; de zon zat al wat lager en verblindde me, nu ze door de takken van de waaierende ailanthus flinkerde als om me te plagen. Ik liep even naar het oude hek bij de binnenkoer, klemde mijn handen om de roestige stangen, en voelde hoe de roestschilfers mijn huid prikkelden zoals de ruwe spons van de masseur in het zwavelbad dat eerder op de dag had gedaan; ik voelde alle energie uit me wegvloeien, de weg terug leek me onaanvaardbaar. Ik bleef er nog lang staan dralen, maar ik wist geen naam die ik moest roepen, ik wist alleen dat hij de oude messenmaker uit Tbilisi was, dat hij die ene was met de onsterfelijke glimlach op zijn gerimpelde oude gelaat, zijn vriendelijke, Abchazische gelaat; en alle gezichten in de straat die me voorbijkwamen leken me vijandig en gesloten, je zag de vraag in hun blikken: wat ik hier eigenlijk stond te doen in mijn westerse plunje en met die rare jas op mijn arm. Een oude Zastava kwam aanstuiven in een wolk van stof en roet.

De linkeroever is uitgestrekter en saaiër dan de gezellige rechteroever, ik had een lange weg te gaan langs de wanordelijke achterkant van het presidentiële paleis met zijn intimiderende hekken en opslagplaatsen, door straten die fatalistisch leden onder de waakzaamheid om en bij het centrum van de macht, voorbij de jonge gardes in hun uniformen, traag kauwende mannen die me beloerden tot ik de straat uit was, zware sigaretten rokend, zo heftig en intens, alsof ze de geur van diesel uit hun lijven wilden branden. Een vrouw van een jaar of vijftig kwam hijgend en moeizaam de straat op die ik afliep; een lok van haar grijzende haren plakte op haar bezwete voorhoofd, ze zeulde met een plastic tas vol groenten. Ik vroeg haar, deels met gebaren, of het nog ver was tot bij de Metekhikerk, want daar wou ik heen. Ze reageerde geschrokken, geschokt bijna omdat ik haar had aangesproken, ze haastte zich hoofdschuddend verder. Even later liep een grote jonge meid van een jaar of vijftientig me met gezwinde stap voorbij; haar jeans spande om haar lange slanke benen, ze droeg een strak truietje met wat glit- terletters erop, haar blauwzwarte haren dansten en schitterden op haar rechte schouders en ze stapte zo trots alsof ze een rechtstreekse afstam- melinge van Medea was. Ze likte aan een magnum, had haar Ray-Ban boven haar bleke, hoogmoedige gezicht in haar haren gezet, en ze bekeek me spot- tend. Ik bedacht even dat de oude mannen in Georgië mooie vrouwen naroe- pen met het woord: ‘Antika!’, maar ik hield wijselijk mijn mond.

Had ik nu mijn messenmaker gezien of niet? Ik kwam na nog een kwartier dwalen via de groentemarkt op Gonashvilstraat en via het altijd drukke Avlabariplein terug aan in de buurt van de Metekhi. Het was late middag en de auto’s raasden en scheurden rond de rots waarop de oude kerk ooit werd gebouwd; de jonge pope sloeg driftig met zijn grote hamer op de drie klokken die naast de kerk aan een balk hingen. Toeterend en herrie makend reed een karavaan van auto’s de helling van de Metekhirots af, een zoveelste huwelijk had net plaatsgevonden, en toen de sliert beneden was en de oude Mercedesen de boulevard opdraaiden, schoten ze zo hard weg dat je de motoren letterlijk hoorde kraken. Boven aan de oostkant, waar opnieuw regenwolken verschenen, stond Kartlis Deda, de reusachtige Moeder Aller Georgiërs, een kolossaal en onverzettelijk beeld van meer dan twintig meter hoog, relict uit de tijd van het Sovjetimperium, op de hoge heuvel dreigend in het tegenlicht. In haar linkerhand houdt deze soldateske Moeder een drink- schaal voor de vrienden van haar volk; maar in de rechter, die ze ter hoogte van haar heup houdt, klemt ze een enorm aluminium zwaard, horizontaal voor haar heupen, die ze beschermt als waren ze het vaderland zelve; het is een zwaard dat in niets lijkt op de krissen en de messen van mijn messen- maker uit Abchazië, het is lomp en eenduidig, een ding om te doden en te steken, het heeft niets van doen met de glimlach van de messenmaker, de haartjes op zijn pols of zijn stille geduld in de kelders van Tbilisi. Ik weet dat hoog daarboven, aan de voet van het enorme standbeeld, een schildwacht rondslentert en zich verveelt, hij is altijd humeurig; hij haat zijn job en is onge- voelig voor de tijdloze rust van de botanische tuinen aan de andere kant van de heuvel, waar het stille, eindeloze Georgische land zich verderzet na de hectische onderbreking van de stad, de grote, uitgestrekte, mij inmiddels dierbare stad Tbilisi, genoemd naar de warmwaterbron waarop ze werd gebouwd, en waar ooit, toen koning Wachtang in de vijfde eeuw er twee vogels schoot, iemand een mes moet hebben geslepen, fel en blinkend lag het in zijn hand, de kling was als een juweel, het was een tijd waarin messen juwelen waren, en er moet een oude messenmaker zijn geweest, die me, met zijn Abchazische glimlach waarin verre palmbomen uit zijn kinderjaren wuiven, tot in mijn dromen achtervolgt omdat hij me niet meer herkent.

Waar ligt Tbilisi?

WAAR LIGT TBILISI?

De hoofdstad van de voormalige Sovjetrepubliek Georgië is een ontmoetingsplaats voor oost en west. Er wonen zo'n 1,4 miljoen inwoners in deze universiteitsstad. De stad is gebouwd op een warmwaterbron die nu ook energie geeft voor een thermische centrale. Tot 1801 werd Georgië bezet door achtereenvolgens Arabieren en Turken. Daarna ging het deel uitmaken van het Russische Rijk en vanaf 1921 van de Sovjet-Unie. In 1991 werd Georgië onafhankelijk. Bezienswaardigheden in de stad zijn twee kathedralen (de Sionikathedraal en de Samebakathedraal), het kasteel van Narikala uit de vierde eeuw en een paar mooie botanische tuinen.

STEFAN HERTMANS OVER TBILISI:

"Ik was meteen gegrepen door de vermenging van oosterse, westerse en

Kaukasische invloeden en daarbovenop de sfeer van het postcommunisme."

NOG MEER CITYBOOKS OVER TBILISI:

Citybooks Tbilisi ging in januari 2011 van start. De Georgische hoofdstad, aan de rand van het Europese continent, is een cultureel en historisch interessante plek waar Oost en West samenkomen. Een ideale omgeving voor de totstandkoming van een nieuwe reeks citybooks. Voor deze editie werden drie Georgische schrijvers en twee auteurs uit de Lage Landen geselecteerd. De Georgische deelnemers zijn Lasha Bugadze, Sjota Iatashvili en Ana Kordzaia-Samadashvili. In de periode april-mei 2011 verbleven Stefan Hertmans en de Nederlandse schrijver Frank Westerman in Tbilisi. Voor het beeldende luik van citybooks Tbilisi werden de jonge Georgische fotograaf Kakha Kakhiani en de Vlaamse

kunstenaar Filip Berte benaderd. Citybooks Tbilisi kwam tot stand in samenwerking met de Nederlandse ambassade in Tbilisi, het stadsbestuur van de Georgische hoofdstad, Europe House, het George Leonidze State Literary Museum of Georgia en de National Parliamentary Library of Georgia.

WAT ZIJN CITYBOOKS?

Het Vlaams-Nederlands Huis deBuren nodigt kunstenaars uit om te resideren in interessante maar niet voor de hand liggende steden. Vijf auteurs gaan in residentie en verwerken hun ervaring in een citybook: een kort verhaal, een essay of een reeks gedichten. Ook wordt elke stad in 24 foto's en 24 City One Minute-filmpjes geportretteerd. DeBuren publiceert alle citybooks als gratis te downloaden audiobook (podcast) van een halfuur en als e-book en webtekst van zo'n 4.000 woorden in het

Nederlands, Engels en Frans én in de lokale taal van de steden. Samen met 24 foto's en 24 filmpjes levert dit unieke stadsporthet op. De citybooks zijn ook via iTunes beschikbaar. Abonneer je gratis op het citybookskanaal en je ontvangt automatisch alle nieuwe audioboeken.

www.city-books.eu

'Een thuisstad is voor mij onbestaande'

Was u ooit eerder in Tbilisi?

"Dat beschrijf ik in het verhaal. Ik was er voor het eerst in september 2003, net voor de Rozenrevolutie."

Wat was uw eerste indruk? En wat was uw slotindruk?

"Ik was meteen gegrepen door de vermenging van oosterse, westerse en Kaukasische invloeden en daarbovenop de sfeer van het postcommunisme. Een intensieve, aantrekkelijke en vitale mix die zich uit in de bonte architectuur, in de snel evoluerende jongeren tegenover de sjofele ouderen, maar ook in de steeds groter wordende contrasten tussen de arme ratten uit de benedenstad en de snelle rijken in hun bastions."

Als u vrienden zou moeten rondleiden in Tbilisi, wat zou u hen dan zeker tonen?

"De wijken waar nog een sfeer uit de vorige eeuw hangt, de sfeervolle markt, de kleine binnenplaatsen, maar ook de restanten van de unieke tempel van Zoroaster uit de vierde eeuw (de profeet die bij Nietzsche Zarathustra heet). Verder lijkt een bezoek aan de Abanotubani, de warme zwavelbaden, me een goede manier om het land en zijn cultuur heel fysiek te ondergaan."

Wat zou u hen zeker niet tonen?

"Waarom zou men bijvoorbeeld de mindere aspecten van een stad niet tonen? Ze maken er integraal deel van uit. Reizen mag nooit onderworpen worden aan welke vorm van censuur ook."

Bent u een reiziger of verlaat u zelden uw thuisstad?

"Ik reis om twee redenen: de eerste om er plezier aan te beleven, de andere omwille van mijn boeken (lezingen, congressen, etcetera). Ik probeer de twee redenen zoveel mogelijk te combineren, daardoor reis ik regelmatig maar zeker niet constant. Een thuisstad is voor mij onbestaande. Er zijn dagen ver van hier geweest dat ik me helemaal thuis voelde. Ik heb overigens niet meer het gevoel een 'thuisstad' te hebben of nodig te hebben. De thuisstad is iets dat zich in mijn hoofd bevindt, en waarin beelden van heel uiteenlopende steden door elkaar lopen."

Wat zijn uw favoriete reisbestemmingen?

"Ik kan onmogelijk lijstjes met voorkeuren opstellen, zoals ik dat ook met boeken of mensen niet kan of wil. Elke stad is weer anders, elke cultuur is de andere waard. Maar ik ben wel liever in steden in het Middellandse zeegebied en in Oost-Europa dan in noordelijke steden. Het mooiste zijn voor mij kleine mediterrane steden in de winter, als ze stil en verlaten zijn en het strijklicht verblindend is, waardoor de architectuur oplicht."

Welke boeken neemt u mee op uw volgende reis?

Stefan Hertmans: 'Reizen mag nooit onderworpen worden aan welke vorm van censuur ook.'

© JELLE VERMEERSCH

'Het is literatuur, dus er kwam ook verbeelding aan te pas om de werkelijkheid zo waar mogelijk te maken'

"Dit jaar onder meer de recent verschenen correspondentie tussen Paul Auster en John Coetzee, *Vaslav* van Arthur Japin, *Le rivage des Syrtes* van Julien Gracq – deze boeken als ontspanning, en Wagners *Mein Leben* omwille van het werk."

Ligt het genre van het korte verhaal u nauw aan het hart of blijft het bij gelegenheidswerk?

"Ik heb in de jaren 80 twee bundels korte verhalen gepubliceerd. Ik vind het een heel waardevol genre, iets voor fijnproevers, hoewel in ons taalgebied zwaar ondergewaardeerd. Ik heb grote bewondering voor een auteur als Harold Brodkey, maar vooral de verhalen van Borges en uiteraard Kafka, behoren voor mij tot het beste wat er in het genre ooit geschreven is."

Waar bent u nu, op professioneel vlak, mee bezig?

"Ik werk aan een roman over de lotgevallen van mijn grootvader tijdens de Eerste Wereldoorlog, gebaseerd op zijn eigenhandig geschreven memoires. Verder werk ik met Jan Fabre aan een opera over de vriendschap tussen Nietzsche en Wagner, getiteld *The tragedy of a friendship*."

In hoeverre is het verhaal dat u schreef gebaseerd op feiten?

"Ik beschrijf in het verhaal ongeveer letterlijk mijn tochten door Tbilisi, en heb daarbij voortdurend notities gemaakt. Het is dus tot in het laatste detail waar, dat wil zeggen: het is literatuur, dus er kwam ook verbeelding aan te pas om de werkelijkheid zo waar mogelijk te maken."

Wie is Stefan Hertmans?

Stefan Hertmans (Gent, 1951) is auteur van een omvangrijk oeuvre, dat zowel romans, essays, gedichten als theaterteksten omvat. Hij gaf lezingen in onder andere Washington, Parijs, Wenen, Adelaide, Mexico, Berlijn en Medellín. Werk van hem werd genomineerd voor onder meer de Libris Literatuurprijs, de AKO Literatuurprijs, de VSB Poëzieprijs, en bekroond met onder meer de Multatuliprijs, de Bordewijkprijs, de Arkprijs van het Vrije Woord en de KANTL-prijs voor essay. In 1995 kreeg hij de Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Poëzie. Zijn werk verschijnt bij uitgeverij De Bezige Bij. Hertmans werd bekend bij het grote publiek met zijn roman *Naar Merelbeke* (1994) en kreeg Europese erkenning met het boek *Steden, Verhalen onderweg* (1998). Vertalingen o.m. bij het Spaanse Pre-Textos (*Ciudades, Il Silencio de la Tragedia*), Reaktion Books, London (*Intercities*), Christian Bourgois, Parijs (*Comme au premier jour*), L'Arche, Parijs (*L'Ange de la métamorphose*), Le Castor Astral, Bordeaux (*Entre villes*). Hertmans was tot oktober 2010 verbonden aan de Hogeschool Gent als organisator van het Studium Generale en aan de universiteit Gent als *affiliated researcher* kunstwetenschappen. In 2006 verschenen zijn (tot nog toe) verzamelde gedichten in *Muziek voor de overtocht, Gedichten 1975-2005* en in 2008 kwam de essaybundel *Het zwijgen van de tragedie* uit. In oktober 2011 verscheen van hem een nieuwe essaybundel, *De mobilisatie van Arcadia* (De Bezige Bij, Amsterdam).

Info: www.stefanhertmans.be

Volgende aflevering op 22/8:
Gerda Dendooven in Grahamstown.